

Etelä-Suomen lääninballitus

LÄNSSTYRELSEN I SÖDRA FINLANDS LÄN

IMATRAN
SEUDUN
KEHITYS-
YHTIÖ
OY

Matkailun ohjelmapalvelujen

Raportti 2

**Luontoliikkuminen ja maastohiihto
kaupallisina ohjelmapalvelutuotteina**

SISÄLLYSLUETTELO

1. Käsitteet ja termit

- 1.1. Ohjelmapalvelu**
- 1.2. Tuoteryhmät**
- 1.3. Tuote**
- 1.4. Tuoteseloste**

2. Ammattitaidon hallinta

- 2.1. Ammattitaito**

3. Kestävä kehitys

- 3.1. Ympäristöhaittoja ehkäisevä toiminta**
- 3.2. Ympäristönsuojelulaki ja ohjeet**

4. Turvallisuus

- 4.1. Turvallisuusvaatimukset**
 - 4.1.1. Turvallisuustekijät**
 - 4.1.2. Turvavälineet**
- 4.2. Turvallisuussuunnitelma**

5. Kuluttajansuoja

6. Yritysten välinen kaupankäynti

7. Lait ja asetukset

Vaellus ja maastohiihtotyöryhmän kokoonpano

1. Käsitteet ja termit

Vaellus ja maastohiihto

Retkien ja vaellusten järjestäminen on luontoon tukeutuvaa ohjelmapalveluiden järjestämistä. Toiminta tapahtuu lihasvoimalla omatoimisesti tai ohjattuna luvallisilla alueilla ympäristövastuullisesti, asianmukaisin varustein ja turvallisuusnäkökohdat huomioon ottaen.

1.1. Ohjelmapalvelu

▪ Toiminta

Toiminnan kannalta keskeisiä terminologiaan liittyviä käsitteitä ovat toiminnan **suorittajat, asiakkaat, välineet ja toimintaympäristö**.

▪ Suorittajat

Ohjelmapalvelutuottaja on retkiä ja vaelluksia tai niiden oheispalveluja kaupallisesti tuottava ja myyvä henkilö, yritys, yhdistys tai muu yhteisö, jolla on ammattitaitoinen henkilökunta ja muut tarvittavat toimintaedellytykset sekä toimintaan tarvittavat luvat ja oikeudet

Retki- / vaellusopas - Retkeilyyn ja vaeltamiseen perehtynyt henkilö, jolla on koulutuksen ja/tai kokemuksen kautta hankittu ammattitaito ohjelmapalvelutuotteiden toteutuksesta ja asiakaspalvelusta. Hän hallitsee toiminnan aiheuttamat riskit ja toimii ympäristövastuullisesti.

Asiakas - on retkeily- tai vaellustuotteen kuluttaja/käyttäjä, joka voi olla joko yksilö tai yritys/yhteisö.

▪ Välineet

Retki- / vaellusvarustus - asiakkaan käyttämä tai käyttöön annettu asu- / varustekokonaisuus, joka mahdollistaa etenemisen ja selviytymisen vallitsevissa olosuhteissa.

Muut ohjelmapalvelutoimintaan tarvittavat välineet – ohjelmapalvelun toteutuksessa tarvittavat välineet, kuten muiden aktiviteettien vaatimat välineet.

▪ Toimintaympäristö

Retkiä ja vaellusta kaupallisena ohjelmapalvelutuotteena voidaan toteuttaa eri pituisia ja erilaisia reittityyppejä hyväksikäyttäen. Retkeen tai vaellukseen voi myös liittyä erilaisia lisäpalveluja kuten ruoka- ja majoituspalvelut sekä varusteiden kuljetus ohjelmapalveluyrityksen toimesta.

Opetusministeriön, ympäristöministeriön ja Suomen Ladun julkaisema "Ulkoilureitti" -kirja - (Rakennusalan Kustantajat RAK 1995) jaottelee ulkoilureitit eräretkeily-, retkeily-, luonto- ja lähireitteihin. Jaon pohjalta toimintaympäristö jaetaan **merkittyihin reitteihin** ja merkittyjen **reittien ulkopuolisiin alueisiin**, joilla vaellus- ja retkeilytoiminta on luvallista.

Vaellusreitti - usean päivän vaellukseen tarkoitettu luonnonmukainen polku- tai latuverkosto, joka on risteyspaikoiltaan opastein varustettu ja jonka varrella on yöpymispaikoiksi soveltuvia laavuja, telttailualueita ja varaus / autiotupia.

Retkeilyreitti - vähintään yhden päivän mittaisiin retkiin tarkoitettu luonnonmukainen tai rakennettu polku- tai latuverkosto. Reitti on kauttaaltaan määrävälein varustettu opastein ja sen varrella on rakennettuja levähdys- ja

taukopaikkoja. Yöpymispaikoiksi on tarjolla laavuja, leirintäalueita, autiotupia ja myös maatilamajoitusta sekä majoitusliikkeitä.

Luontopolku - enimmäkseen muutaman tunnin kestäviin retkiin tarkoitettu, yleensä luonnonsuojelu-alueella tai muuten kiinnostavan luontokohteen yhteydessä sijaitseva rakennettu polku, jonka tarkoituksena on ympäristö- ja luontokasvatus. Luontopolku on varustettu opastauluin ja siitä tulisi olla yleensä saatavilla opasvihkonen. Luontoreitin varrella on levähtämis- tai luonnon tarkkailu- paikkoja.

Lähireitti - taajamassa tai taajaman lähistöllä sijaitseva päivittäiseen ulkoiluun ja/tai kuntoiluun soveltuva rakennettu polku, tie tai kunnostettu latu. Lähireitit voivat koostua ulkoiluteistä tai kevyen liikenteen väylistä. Niiden varrella on levähdyspaikkoja.

1.2 Tuoteryhmät

Tuoteryhmät ovat tuotekokonaisuuksia, jotka perustuvat yritysten olemassa olevaan palvelutarjontaan sekä kansainväliseen vertailuun muualta maailmassa tarjolla oleviin tuoteryhmiin.. Retkiin ja vaellukseen liittyvät matkailutuotteet voidaan jakaa tarjonnan perusteella seuraavasti:

Varusteiden vuokraus ja huolto sekä neuvonta - retkeilyyn ja vaellukseen soveltuvien varusteiden vuokraus ja huolto sekä toiminnan kannalta tarpeellinen opastus esim. karttamateriaalin avulla.

Opas- ja opetuspalvelut - oppaana toimiminen vaellus- ja retkeilyreittien sekä luontopolkujen ja lähireittien yhteydessä. Vaellukseen ja maastohiihtoon liittyvä opetus ja ohjaus.

Retkien ja vaellusten järjestäminen - yhden tai useamman päivän käsittävien retkien ja vaellusten järjestäminen ruokailun ja/tai yöpymisen sisältävänä tuotteena.

1.3 Tuote

Tuotemäärittely perustuu olemassa olevien yritysten tarjontaan sekä kansainväliseen vertailuun muualla maailmassa tarjolla oleviin tuotteisiin. Tuotteet on luokiteltu sisältönsä mukaan, siten että kunkin tuotteen minimivaatimukset tulevat esille.

Reittiopastus - asiakkaan ohjaaminen merkityn reitin alkuun sekä kartan tai muun vastaavan materiaalin avulla tapahtuva etukäteis-opastus ja reitin esittely.

Varusteiden vuokraus ja myynti sekä huolto- ja muiden oheispalvelujen myynti - retkeilyyn ja vaellukseen soveltuvien varusteiden kuten rinkkojen, makuupussien ja suksien tai lumikenkien vuokraus retkeä tai vaellusta varten sekä toiminnassa käytettävien asiakkaiden omistamien varusteiden huolto ja muiden oheispalvelujen suorittaminen korvausta vastaan.

Opastettu retki - muutaman tunnin tai alle vuorokauden kestävä retki, jonka ammattitaitoinen opas johtaa.

Opastettu vaellus – yhden tai useamman päivän kestoinen oppaan johdolla toteutettu vaellus maastossa yöpyen.

Huollettu vaellus - yhden tai useamman päivän käsittävä oppaan johtama vaellus, jossa vaelluksen järjestäjä vastaa yöpymispaikoista sekä aterioista. Huollettu vaellus voi olla joko:

Perushuollettu, jolloin siihen kuuluvat yöpymispaikat ja ateriat tai

Täyshuollettu, jolloin siihen kuuluvat myös varusteiden kuljetus ja huolto vaelluksen aikana.

1.4 Tuoteseloste

Tuotemarkkinointiin kohdistuvassa viestinnässä tulee kustakin tuotteesta laadittavaan tuoteselosteeseen sisältyä aina seuraavat asiakohdat:

▪ **Palvelusisältö**

Palvelusisällöstä tulee ilmetä vähintään seuraavat asiat:

- Tuotenimike,
- voimassaoloaika/vuosi,
- toteuttamisajankohta/kausi,
- toteuttamispaikka,
- palvelut,
- opastus ja opastuskielet,
- aikataulu sekä
- mistä tuote on ostettavissa.

Esimerkki:

Ryhmän käytössä on yksi opas, joka vastaa retken johtamisesta ja matkalla nautittavan nuotiokahvin keittämisestä. Klo 9.00 kokoonnutaan varusteiden luovutukseen ja tarkastukseen. Lähtö retkelle hotellilta klo 10.00, paluu klo 13.00. Voimassa ajalla 1.1.-30.3.

▪ **Välineet ja varusteet**

Esimerkki:

Käytämme perinteiseen hiihtoon sopivia maastohiihtosuksia. Hiihtokengät ovat perinteiseen hiihtotapaan soveltuvat ja keinoaineesta valmistetut ja sauvat normaalit maastohiihtosauvat. Hintaan kuuluvat hiihtokengät, huolletut sukset ja sauvat

▪ **Reittikuvaus**

Reittikuvauksesta tulee ilmetä seuraavat tekijät:

- pituus,
- luonne (maasto),
- tauot,
- nähtävyydet sekä
- reitin vaatavuustaso.

Esimerkki:

Reitin pituus on 10 km ja se etenee ensin järven jäällä ja myöhemmin rantaa myötäilevällä latu-uralla. Maasto on lievästi kumpuilevaa harjumaisemaa, korkeuserot enimmillään n. 15 m. Taukopaikka sijaitsee järveen pistävällä niemellä, jossa sijaitsee keittokatos ja laavu. Järven takaa näkyy pitäjän kirkko. Reitti on luokitukseltaan normaali (kansainvälinen luokitus).

- **Reitin vaativuustaso**

Helppo	= Tasaisessa maastossa tapahtuva lyhytkestoinen suoritus.
Normaali	= Helppokulkuisessa maastossa tapahtuva suoritus.
Vaativa	= Vaihtelevassa maastossa tapahtuva suoritus.
Erittäin vaativa	= Erittäin vaihtelevissa maasto-olosuhteissa tapahtuva pitkäkestoinen suoritus.

- **Hinnoitteluperuste**

- Veloitusperuste esimerkiksi kokonais-, tunti-, tai yksikköhinta

Yksityiselle kuluttajalle suunnatussa materiaalissa on aina oltava näkyvillä palvelusta tai tuotteesta perittävä kokonaishinta.

Esimerkki:

Edellä mainitun ohjelman mukaisen hiihtoretken hinta on x euroa per henkilö sisältäen arvolisäveron. 10 henkilöä yhteensä x euroa . Peruutukset, jotka tapahtuvat myöhemmin kuin retkeä edeltävänä päivänä kello 15, laskutetaan täysimääräisinä.

- **Peruutus ja maksuehdot**

- Minimi / maksimi osallistujamäärä sekä mahdollinen säävarausta,
- osoite- ja varaustiedot,
- ilmoitus tarvittavista vakuutuksista sekä
- saatavissa olevat lisäpalvelut.

2. Ammattitaidon hallinta

Retkiä ja vaelluksia kaupallisena ohjelmalvelutuotteena järjestettäessä tarvitaan laaja-alaista tiedollista ja taidollista osaamista. Pelkällä teoreettisella koulutuksella ei tätä voida saavuttaa, vaan siihen tulee aina sisältyä myös käytännössä hankittua kokemusta. Lisäksi ohjelmalvelun tuottajien ja toteuttajien tulee hallita erilaisista kulttuuriympäristöistä saapuvien asiakkaiden palvelu.

- **Ohjelmalvelutuotteen toteuttajana tai avustajana toimivan henkilön ammattitaitoa voidaan määrittää seuraavien lähtökohtien kautta:**

- Soveltuvuus alalle ja alaan liittyvä koulutus,
- todennettu työssäoppimisen määrä ja sen laatu,
- oppisopimuskoulutuksessa saavutettu tutkinto ja / tai
- työelämässä hankittu todennettu ammatillinen kokemus (esim. työtodistukset) sekä
- tietoisuus toimintaan liittyvistä riskeistä ja turvallisuustekijöistä.

- **Ohjelmapalvelutuotteesta tuotannollisessa vastuussa olevan ammattitaitoa voidaan määrittää seuraavien lähtökohtien kautta:**
 - Riittävä ko. toiminnan tuntemus,
 - kyky ja taito palvella asiakasta,
 - yrityksen liiketaloudellisen ja sosiaalisen vastuun tunteminen sekä
 - perehtyneisyys matkailuun toimialana.

- **Ammattitaitoisella ohjelmapalveluiden toteuttajalla on:**
 - Alaan liittyvä harrastuneisuuden, työelämän ja/ tai koulutuksen kautta hankittu kokemus ja osaaminen,
 - työhönsä liittyvien riskien hallintaan tarvittavat tiedot ja taidot,
 - teknisten välineiden tuntemus ja käyttötaito sekä välineiden huoltotaito,
 - asiakasryhmän hallintaan tarvittavat taidot,
 - luonnossa liikkumiseen ja erilaisissa olosuhteissa selviämiseen tarvittavat tiedot ja taidot sekä riittävä paikallistuntemus,
 - toiminnan kannalta riittävä kielitaito,
 - palveluosaaminen ja sosiaalisia taitoja
 - työsuojeluun ja turvallisuuteen sekä ensiapuun liittyvät tiedot ja taidot,
 - ympäristön ja luonnonsuojelun edellyttämät tiedot ja taidot sekä
 - toiminnanharjoittajalla, joka omassa elintarvikehuoneistossaan käsittelee pakkaamattomia helposti pilaantuvia elintarvikkeita on oltava hygieniaosaamistodistus..

- **Lisäksi ammattitaitoinen tuotannollisessa vastuussa oleva henkilö hallitsee:**
 - Kuluttajansuojaan, tuoteturvallisuuteen ja ohjelmapalvelutoimintaan liittyvät määräykset ja ohjeet sekä niistä syntyvät velvoitteet
 - palvelun tuottamiseen liittyvät riskit ja niiden huomioon ottaminen toiminnassaan noudattaen vaadittavaa huolellisuutta
 - vastuukysymykset oman toimintansa ja asiakkaiden sekä yhteistyökumppaneiden osalta
 - kalustoon ja reitteihin liittyvät turvallisuustekijät ja välineet
 - toiminnan kannalta riittävä kielitaito
 - oman ja henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisen ja kehittämisen sekä kyvyn hankkia tarvittaessa ulkopuolista koulutusta,
 - toiminnan kannalta riittävän liiketaloudellisen osaamisen,
 - kestäväen kehityksen mukaiset toimintatavat sekä
 - tuotteisiin liittyvän logistiikan ja siihen liittyvän lainsäädännön hallinta.

2.1 Ammattitaito

Perus- ja ammattitutkinnot

Eri matkailualan tutkinnot perustuvat lakiin ja asetuksiin. Lain keskeisimpänä lähtökohtana on opiskelu- ja ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomien tutkintojen kehittäminen ja koko ammatillisen aikuiskoulutuksen saattaminen kansallisen laadunvarmistuksen piiriin.

Lisätietoja perus- ja ammattitutkinnoista: Opetushallitus sekä matkailualan koulutusta järjestävät oppilaitokset.

▪ Työssä oppimisen kautta saavutettu osaaminen

Työssä oppimisen kautta voidaan saavuttaa riittävä osaaminen alan tehtävissä riittävän kauan toimimalla. Työntekijän on hallittava vastaavat ohjelmapalveluyrityksen toiminnan kannalta oleelliset tiedot ja taidot kuin ammatillisen koulutuksen kautta olisi ollut saatavissa.

- **Riskien hallintaan liittyvät taidot (mm. ensiapukoulutus)**

Riskien hallinta edellyttää toimintaan liittyvien riskien kartoittamista ja niiden poistamista. Olosuhteiden jatkuva arviointia ja seuranta. Ennalta arvaamattomien tapahtumien, esimerkiksi yllättävien myrskyjen tai muiden luonnonmullistusten, osalta riskien hallinta edellyttää ohjelmapalveluyritykseltä toimivaa pelastussuunnitelmaa sekä henkilökunnan riittävää ensiapukoulutusta ja kykyä tunnistaa ja ehkäistä vaaratilanteet.

- **Tuotteeseen liittyvän teknisen välineistön tunteminen**

Tällä tarkoitetaan kaikkia vaellus- ja hiihto-ohjelmapalveluissa tarvittavia teknisiä apuvälineitä, esimerkiksi suksisiteitä sekä suunnistus- ja viestintävälineitä.

- **Ryhmän opastamiseen tarvittavat taidot**

Ammattitaito edellyttää kykyä johtaa, ohjata sekä hallita ryhmää. Lisäksi vaaditaan keskustelu- ja kuuntelutaitoa sekä kykyä sovittaa esiintymisensä ja esityksensä kulloisenkin ryhmän tarpeiden, vaatimusten sekä kulttuuritaustan mukaan. Oppaalla on vastuu turvallisuusasioista ja niiden tunnistamisesta.

- **Asiakaspalvelu**

Ohjelmapalveluyrityksessä kaikki palveluketjun tehtävät ja toiminnot puhelimeen vastaamisesta varusteiden vastaanottamiseen sekä laskun lähettämiseen ovat asiakaspalvelutehtäviä ja edellyttävät asiakaspalvelutaitoja. Hyvän asiakaspalvelijan ominaisuuksia ovat mm. kyky asettua asiakkaan asemaan, kohteliaisuus, ystävällisyys, täsmällisyys sekä tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus.

- **Työturvallisuus**

Ammattitaitoon kuuluu työturvallisuusmääräysten tuntemus sekä kyky soveltaa niitä käytännössä. Tämä ammattitaitovaatimus kuuluu ensisijaisesti yrittäjälle, mutta myös oppaalle.

- **Asiakkaan toimintakyvyn arviointi**

Oppaan ammattitaitoon kuuluu kyky arvioida onko asiakas riittävän toimintakuntoinen selviytyäkseen retkestä. On kyettävä arvioimaan onko asiakas mahdollisesti alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alainen. Jos on syytä epäilyyn, oppaan on tarvittaessa puhalluttamalla tai muutoin varmistuttava asiasta. Lisäksi on kyettävä arvioimaan asiakkaan terveydentilaa ja kuntoa suhteessa ohjelman vaativuuteen.

- **Toiminnan kannalta välttämätön kielitaito**

Ammattitaitoon kuuluu myös toiminnan ja asiakkaiden kannalta riittävä kielitaito. On kyettävä toimimaan ja opastamaan asiakasryhmän mukaan jollakin / joillakin asiakkaan kotimaassa käytettävistä kansainvälisistä kielistä.

3. Kestävä kehitys

Täyttääkseen ympäristönsuojelun asettamat vaatimukset retken / vaellustuotteen tulee kunkin tuotteen osalta täyttää kestävän matkailun edellytykset. Se tarkoittaa Bruntlandin raporttia mukailien seuraavaa; ” Taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen tarvittavien panosten hyödyntäminen ei saa vaarantaa tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää heidän omia tarpeitaan ” (WCED 1987).

Ohjelmapalveluyrityksen tulee olla riittävästi selvillä toimintansa aiheuttamista ympäristövaikutuksista ja riskeistä. Retkien ja vaellusten järjestämiseen liittyvässä ohjelmapalvelutuotteessa tulee tuotteen koko

elinkaaren osalta huomioida ympäristöön kohdistuvat vaikutukset ja se tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että mahdolliset haitalliset vaikutukset minimoidaan noudattaen ympäristönsuojelulain yleisiä periaatteita.

Retkiin ja vaelluksiin liittyvä ohjelmapalvelutuote tulee suunnitella ja toteuttaa kestävästä kehityksen periaattein. Tuotteen tulisi tukea paikallisen väestön sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista tasapainoa ja aiheuttaa mahdollisimman vähän negatiivisia sosiaalisia, taloudellisia ja ekologisia vaikutuksia.

Vaellusten ja retkien järjestämisessä tulee huomioida ympäristönsuojelulaissa olevat yleiset periaatteet, jolla tarkoitetaan:

- **Haitallisten ympäristövaikutusten ehkäisy ja haittojen minimointi** (ennaltaehkäisyn periaate),
- **huolellista ja varovaista toimintaa ympäristön suhteen** (varovaisuus ja huolellisuusperiaate),
- **parhaan mahdollisen tekniikan käyttämistä** (parhaan käyttökelpoisen tekniikan periaate),
- **tarkoituksen mukaisia ja kustannustehokkaita toimia ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi** (ympäristön kannalta parhaan käytännön periaate) sekä
- **ympäristöhaittojen poistamista ja rajoittamista** (aiheuttamisperiaate).

Edellä esitetyn lisäksi ohjelmapalveluyrityksen edellytetään **olevan riittävästi selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista ja riskeistä** (selvilläolovelvollisuus).

Retkien ja vaellusten aiheuttamia ympäristöhaittoja ovat luonnossa liikkumisesta luonnolle aiheutuvat haitat kuten **maaperän kuluminen ja tiivistyminen, roskaantuminen, eläimistön häiriintyminen sekä muut mahdolliset haitat.**

3.1 Ympäristönsuojelulaki ja ohjeet

Vaellus- ja hiihto-ohjelmapalvelujen tuottamisessa tulee ottaa huomioon ympäristönsuojelulaissa olevat yleiset periaatteet sekä EU:n asettamat direktiivit ja ohjeet:

- **Haitallisten ympäristövaikutusten ennaltaehkäisy** (ennaltaehkäisyn ja haittojen minimoinnin periaate)

Tämä edellyttää että, haitalliset ympäristövaikutukset ehkäistään ennakolta tai, jos se on mahdotonta, rajoitetaan ne mahdollisimman vähäisiksi. Esimerkiksi käytettävät reitit on suunniteltava ja linjattava niin, että luonnolle aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa.

- **Huolellinen ja varovainen toiminta ympäristön suhteen** (varovaisuus- ja huolellisuusperiaate)

Tämä edellyttää että, menetellään toiminnan laadun edellyttämällä huolellisuudella ja varovaisuudella ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi sekä otetaan huomioon toiminnan aiheuttaman pilaantumisen vaaran todennäköisyys, onnettomuusriski sekä mahdollisuudet onnettomuuksien estämiseen ja niiden vaikutusten rajoittamiseen, esimerkiksi öljyjä ja polttonesteitä käsiteltäessä.

- **Ympäristöhaittojen poistaminen ja rajoittaminen** (aiheuttamisperiaate)

Tämä tarkoittaa sitä, että ohjelmapalveluyritys on vastuussa toimintansa aiheuttamien ympäristöhaittojen ennaltaehkäisystä sekä tapahtuneiden vahinkojen poistamisesta ja rajoittamisesta. Esimerkiksi taukopaikat maastossa on suunniteltava ja rakennettava niin, ettei maahan tai vesistöön joudu haitallisia aineita.

Näiden lisäksi palvelujen tuottajan edellytetään **olevan riittävästi selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista ja ympäristöriskeistä sekä haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuuksista** (selvilläolovelvollisuus).

Tämä tarkoittaa, että ohjelmapalveluyrittäjän sekä hänen henkilökuntansa on oltava riittävästi selvillä, ei pelkästään ohjelmapalvelutuotteidensa vaan myös esimerkiksi toimitilojen aiheuttamista ympäristövaikutuksista ja –riskeistä.

3.2. Ympäristöhaittoja ehkäisevä toiminta

Vaelluksen ja maastohiihdon aiheuttamia mahdollisia ympäristöhaittoja ovat luonnossa liikkumisesta luonnolle aiheutuvat haitat kuten **vesistöjen likaantuminen, reittien ja taukopaikkojen maaperän kulumisen ja tiivistyminen, roskaantuminen, eläimistön häiriintyminen sekä muuta mahdolliset haitat.**

- **Maaperän kulumisen ja tiivistymisen ehkäisemiseksi ohjelmapalveluyritys sitoutuu:**
 - Toteuttamaan retki- ja vaellustuotteensa luvallisilla alueilla,
 - käyttämään retki- ja vaellusreitteinä pääsääntöisesti tätä varten merkittyjä ja rakennettuja polkuja ja latu-uria,
 - hyödyntämään mahdollisuuksien mukaan polkujen yhteyteen tehtyjä kiinteitä rakennelmia taukopaikkoina,
 - käyttämään leiripaikkoina vain tätä varten osoitettuja alueita sekä
 - huomioimaan tarkoin lainsäädännön velvoitteet ja viranomaisten määräykset sekä reitistön ylläpitäjän ohjeet ja määräykset.

- **Roskaantumisen ehkäisemiseksi ohjelmapalveluyritys sitoutuu:**
 - Huolehtimaan siitä, että toiminnassa syntyvä jäte kuljetetaan pois luonnosta,
 - välttämään kertakäyttöisten astioiden ja ruokailuvälineiden käyttöä
 - valitsemaan käyttämänsä välineet ja materiaalit niin, että niistä ei synny turhaa jätettä,
 - pitämään käyttämänsä tauko- ja leiripaikat siisteinä sekä
 - huolehtimaan siitä, että toiminta aiheuttaa mahdollisimman vähän vesistöön kohdistuvaa kuormitusta.

- **Eläimistön häiriintymisen välttämiseksi ja uhanalaisten kasvien ja kasvupaikkojen suojelemiseksi ohjelmapalveluyritys sitoutuu:**
 - Ottamaan mahdollisuuksien mukaan selvää retki-/ vaelluskohteiden häiriöherkistä ja uhanalaisista eliölajeista sekä niiden suojelumääräyksistä,
 - välttämään häiritsevää liikkumista eläinten lisääntymisalueilla,
 - pitämään mukana mahdollisesti kulkevat lemmikkieläimet kytkettyinä sekä
 - välttämään meluhaittojen syntymistä

- **Näiden lisäksi ohjelmapalveluyritykseltä edellytetään:**
 - Noudattamaan avotulen käsittelyssä erityistä varovaisuutta ja polttopuiden kohtuullista käyttöä
 - Toiminnassaan huomioimaan reitistöjen ja toiminta-alueiden muut käyttäjät niin, ettei toiminnasta aiheudu haittaa jokamiehen oikeuksien toteutumiseksi,
 - järjestämään asiakkaiden ajoneuvojen paikoitus niin, että se täyttää tie- ja maastoliikennelainsäädännön vaatimukset eikä aiheuta haittaa ympäröivälle luonnolle sekä
 - informoimaan asiakastaan kestävään kehitykseen liittyvistä asioista.

4. Turvallisuus

Retki- ja vaellustuotteiden on oltava asiakkaan ja yhteisön kannalta turvallisia. Tuoteturvallisuuslain mukaan elinkeinonharjoittajan on noudatettava olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta, jotta kulutustavarasta tai kuluttajapalveluksesta ei aiheudu vaaraa kuluttajan terveydelle tai omaisuudelle. Se ei myöskään saa aiheuttaa vaaraa palvelun tuottajalle tai työntekijälle. Retki / vaellustuotteen tulee olla vallitsevat sää- ym. olosuhteet huomioon ottaen aina turvallisesti toteutettavissa. Palvelun tuottajan ja jälleenmyyjän tulee omalta osaltaan huolehtia tuotteeseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Myynnin ja markkinoinnin yhteydessä kuluttajalle tulee selvittää tuotteeseen liittyvät turvallisuusohjeet ja määräykset.

4.1. Turvallisuusvaatimukset

Jotta retket ja vaellukset kaupallisena ohjelmalvelutuotteena voidaan katsoa turvallisiksi, niiden tulee olla suunniteltu ja toteutettu niin, että lainsäädännön turvallisuudelle asettamat vaatimukset on täytetty. Retkien ja vaellusten on tapahduttava luvallisilla ja turvallisiksi todetuilla alueilla.

Mikäli asiakkaat ovat työturvallisuuslain alaisessa työssä, **on myös asiakkaiden työnantajalla** velvollisuus työturvallisuuslain mukaan varmistua siitä, että työntekijä ei joudu työssä alttiiksi tapaturmalle tai saa haittaa terveydelleen. Koulut ja oppilaitokset vastaavat omalta osaltaan koululaisten ja opiskelijoiden turvallisuudesta, jos toiminta on heidän järjestämänsä tai tilaamaansa. Kuitenkin aktiviteetin **aina** vastuussa omasta tuotteestaan.

4.1.1 Turvallisuustekijät

Luonnossa liikkuminen - varustus, sääolosuhteet.

Maasto - reittien luonne, kunto ja olosuhteet.

Retkien ja vaellusten järjestäminen - turvasuunnitelma ja oppaiden koulutus.

▪ **Asiakkaan turvallisen luonnossa liikkumisen varmistamiseksi ohjelmalvelujen tuottaja sitoutuu:**

- Mitoittamaan retkien ja vaellusten vaatimustason asiakkaan taitojen, terveydellisten erityisvaatimusten ja olosuhteiden mukaisesti,
- ottamaan huomioon asiakkaiden ennalta ilmoittamat ja sovitut erityisvaatimukset,
- käyttämään ammattitaitoisia oppaita / ohjaajia ja huolehtimaan heidän perehdyttämisestään,
- huolehtimaan siitä, että turvatoimet ovat suunniteltuja ja harjoiteltuja,
- laatimaan kutakin tuotettaan varten pelastus/pelastautumissuunnitelman,
- kertomaan asiakkaalle tuotteen turvallisen toteuttamisen hänelle asettamista vaatimuksista,
- kertomaan asiakkaalle tuotteen mahdollisista psyykkiseen ja/tai fyysiseen tilaan liittyvistä riskeistä,
- kertomaan asiakkaalle hänen mahdollisesti tarvitsemista lisävakuutuksista,
- kertomaan asiakkaalle ensiapu- ja tietoyhteysvälineistä sekä niiden käytöstä ja sijainnista sekä
- huolehtimaan siitä, että oppaita/ohjaajia on riittävästi suhteessa ryhmän kokoon, aikaan ja aktiviteetin keston nähden.

Suosituksena pidetään seuraavia ohjeellisia opasmääriä, joita sovelletaan olosuhteiden ja aktiviteettien sisällön mukaisesti ja työsuojelumääräyksiä noudattaen:

1 opas ryhmän muodostuessa 1 - 10 henkilöstä

2 opasta ryhmän muodostuessa 11 - 20 henkilöstä

3 opasta ryhmän muodostuessa 21 - 30 henkilöstä

perussääntö: ryhmän jokaista 10 henkilöä kohden 1 opas

- **Retkien ja vaellusten järjestämiseen liittyvän turvallisuuden varmistamiseksi ohjelmopalvelujen tuottaja sitoutuu seuraaviin suosituksiin:**
 - Noudattamaan talvivaelluksilla maastohiihtolajien minimisuosituksia,
 - varustamaan oppaat riittäväillä ja kyseiseen toimintaan soveltuvilla ensiapuvälineillä,
 - huolehtimaan siitä, että asiakkaat noudattavat annettuja ohjeita,
 - huolehtimaan, että turvallisuuteen liittyvät viestintä- ja hälytysyhteydet ovat kunnossa sekä
 - kertomaan etukäteen vaatimuksista, jotka asetetaan asiakkaan käyttämille omille välineille ja varusteille.

- **Turvallisen toimintaympäristön takaamiseksi ohjelmopalvelujen tuottaja sitoutuu:**
 - Toteuttamaan tuotteensa toimintaympäristön vaativuuden mukaan,
 - varmistamaan oppaiden varusteiden ja välineiden asianmukaisuus,
 - opastamaan asiakkaan turvallisen toimintaympäristössä liikkumisen periaatteisiin (liikuttaessa jääalueilla tuottajan tulee etukäteen varmistaa alueen turvallisuus),
 - varmistamaan etukäteen olosuhteiden turvallisuuden aktiviteetit suorituspaikoilla,
 - ottamaan huomioon vallitsevat olosuhteet, asiakkaiden kyvyt ja voimavarat,
 - ilmoittamaan tuotetiedoissa tuotteen vaativuudesta asiakkaalle,
 - mitoittamaan päivittäiset matkat asiakkaan taitojen, terveydentilan sekä vallitsevien olosuhteiden mukaisesti,
 - ilmoittamaan toimintaympäristön tai alueen ylläpitäjälle havaitsemistaan turvallisuusriskeistä,
 - noudattamaan vesistöylityksissä erityistä huolellisuutta ja turvallisuutta,
 - käyttämään vain luvallisia alueita ja turvallisia toimintaympäristöjä sekä
 - pitämään onnettomuuskirjanpitoa ja ilmoittamaan onnettomuuksista viranomaisille.

4.1.2. Turvavälineet

- **Ohjaajan mukana kulkeviin turvallisuusvälineisiin kuuluvat varusteet, jotka mahdollistavat seuraavat toiminnot kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa:**
 - Avun hälyttämisen ja viestinnän (viestintävälineet),
 - pelastustoiminnan aloittamisen,
 - ohjaajien ja ryhmän suojaamisen muuttuvissa olosuhteissa,
 - ensiavun antamisen sekä
 - aktiviteettikohtaisten välineiden tilapäisen huollon ja korjauksen.

4.2. Turvallisuussuunnitelma

Ohjelmopalvelutuottajan tulee laatia riskianalyysiin pohjautuva turvallisuussuunnitelma. Pelastus / pelastautumissuunnitelma on osa turvallisuussuunnitelmaa ja tarvittaessa sen on oltava sitä pyydettyäessä saatavilla.

Turvallisuussuunnitelman sisältö

- Toimintaohjeet erilaisissa vaara- ja onnettomuustilanteissa (tärkeät numerot ja keskeiset tahot, hätäilmoituksen teko, toimintamallit, käytetty kalusto sekä viestiyhteydet)
- lisäksi turvallisuussuunnitelma sisältää erillisen kohde/tuotekohtaisen pelastautumis- ja/tai pelastussuunnitelman sekä tiedotusohjeen.

Pelastautumissuunnitelman sisältö

- Kohteen / tuotteen perustiedot turvallisuusnäkökulmasta,
- palvelutuotteen vastuu- ja varahenkilöt,
- riskien hallinta,
- kohde / tuotekohtaiset pelastuspisteet eli paikat joihin tarvittava apu (ambulanssi / hevosambulanssi / helikopteri) on hälytettävissä sekä
- avun saapumiseen kuluva aika sekä edelleen hoitoon toimittamiseen tarvittava aika.

Tiedotusohjeen sisältö

A. Vaaratilanteissa ja B. Onnettomuustapauksissa

- Kuka tiedottaa
- Minne tiedottaa ja
- Mitä tiedottaa

Onnettomuustilanteessa tiedotetaan viranomaisille ensimmäiseksi.

5. Kuluttajansuoja

Vaellus- ja maastohiihtotuotteen tulee olla tämän normiston mukaan kuluttajansuojalainsäädännön täyttävä ohjelmanpalvelutuote, jonka toteutuksessa on huomioitu kaikki kuluttajansuojaan vaikuttavat tekijät. Kuluttajansuojalaki säätelee markkinointia sekä kuluttajan ja yrityksen välistä sopimussuhdetta (kahden kuluttajan tai kahden elinkeinonharjoittajan välistä kauppaa kuluttajansuojalaki ei koske). Yritysten välisessä kaupankäynnissä sovelletaan yleistä sopimusoikeutta.

▪ Kuluttajansuojan kannalta tulee ohjelmanpalvelun tuottajan huomioida erityisesti seuraavat lain säännökset:

- Tuotetietojen ja markkinoinnin oikeellisuus,

Antamaan palvelutuotteestaan riittävät ja asianmukaiset tiedot (kts. 1.4. tuoteseloste, s. 5 sekä turvallisuusohjeet).

- Sopimusehtojen kohtuullisuus,

Ei saa käyttää kulutushyödykkeitä tarjotessaan sopimusehtoa, jota kulutushyödykkeen hinta tai muuta asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on pidettävä kuluttajan kannalta kohtuuttomana.

- Kuluttajankauppaa koskevat säännökset,

- Valmismatkalain säännökset sekä

Muun muassa matkan peruuttamista koskevia säännöksiä.

- Vahingonkorvaussäännökset.

Muun muassa milloin asiakkaalla on oikeus korvaukseen vahingosta, ilmoitus kaupan purkamisesta ja korvausvaatimuksista ja / tai tavarantoimituksen virheellisyyttä koskevat säännökset.

Esimerkki:

Markkinointi, joka ei sisällä kuluttajan terveyden tai taloudellisen turvallisuuden kannalta tarpeellisia tietoja, esimerkiksi asiakkaan omasta vaatetuksesta tai vakuutuksen omavastuusta, pidetään kuluttajansuojalain mukaan sopimattomana markkinointina. Markkinointi ei saa olla harhaanjohtavaa eikä se saa antaa valheellista kuvaa myöskään kilpailevan yrityksen tuotteista tai toiminnasta. Markkinoinnista on myös selvittävä yritys, joka toimii valmismatkalain mukaisena vastuullisena matkanjärjestäjänä. Tämän lisäksi on selvittävä tuotteesta vastuussa oleva henkilö.

▪ **Peruutusoikeuksien suhteen tuottajan tulee:**

- Määritellä ja julkaista selkeät ja kohtuulliset ehdot peruutusten varalle,
- määritellä omat ja asiakkaan velvollisuudet peruutustapauksissa sekä Määritellä ja julkaista olosuhteisiin liittyvät riskitekijät,
- lisätä ylivoimaisesta esteestä johtuvan ehdon,
-
- ottaa huomioon valmismatkalain peruuttamista koskevat säännökset.

▪ **Olosuhteisiin liittyvien peruutusriskien suhteen tuottajan tulee:**

- Määritellä ja julkaista olosuhteisiin liittyvät riskitekijät,
- lisätä ylivoimaisesta esteestä johtuvan ehdon,
- esittämään tarvittaessa vaihtoehdoisen ohjelmasisällön sekä
- ottaa huomioon valmismatkalain force majeure –säännökset.

Esimerkiksi lumi- ja jääolosuhteiden vaikutus tuotteen toteutukseen ja miten tuote tai mitä ylipäätään on toteutettavissa, jos olosuhteet ovat sellaiset, että lunta ei ole eikä jäälle pääse.

▪ **Vahingonkorvausvastuun selkeyttämiseksi tuottajan tulee:**

- pitää vakuutusturva kunnossa sekä tuottajan että asiakkaan näkökulmasta
- määrittää tuottajan ja tilaajan / asiakkaan vastuun jakautumisen sekä
- huolehtia siitä, että turvallisuusmääräyksiä ja -ohjeita noudatetaan.

6. Yritysten välinen kaupankäynti

Yritysten välisessä kaupassa on huomioitava tuotteen tuottajan ja alihankintaketjun vastuullisuus sekä tuotevastuun jakautuminen jakelutiessä.

▪ **Tuottajan ja alihankkijoiden suhteen ohjelmapalveluyritykset sitoutuvat seuraaviin suosituksiin:**

- Määrittämään selkeästi kunkin tahon kantaman vastuun tuotteesta,
- tekemään kirjallisen sopimuksen alihankkijan tekemän osuuden sisällöstä (vertaa SMAL:n suositukset) sekä
- määrittelemään keskinäiset korvauserusteet vahinkotapauksissa.

Ohjelmapalveluyrittäjän ja esimerkiksi maastoruokailuja toteuttavan alihankkijan välisessä sopimuksessa tulisi palvelusta maksettavan korvauksen lisäksi määritellä mitä ja missä kukin tuottaa sekä milloin palvelun tulee olla saatavilla. Riitatapausten välttämiseksi sopimuksessa

määritellään myös kuka vastaa ja miltä osin korvauksista vahinkotapauksissa, mutta myös korvauksista silloin jos esimerkiksi alihankkija laiminlyö sopimansa palvelun tuottamisen tai ohjelmapalveluyrittäjä laiminlyö peruutustapauksen ilmoittamisen alihankkijalle.

▪ **Tuotevastuun selkeyttämiseksi jakelutiessä ohjelmapalveluyritykset sitoutuvat seuraaviin suosituksiin:**

- Tekemään kirjallisen sopimuksen jälleenmyyjäketjun kanssa ja
- ottamaan huomioon valmismatkalain ja asetuksen määräykset.

Kun jälleenmyyjien kanssa on tehty kirjalliset sopimukset sekä käytetään kirjallisia tilausvahvistuksia, on peruutustapauksissa ja asiakasmäärän muutostilanteissa käytettävissä selkeät laskutusperusteet.

▪ **Yritysten välisissä sopimuksissa tulee ottaa huomioon lain velvoitteet elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä.**

7. Lait ja asetukset

Kaupallista vaellus- ja maastohiitotoimintaa säätelee seuraavat lait ja asetukset:

▪ **Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (1061/78)**

▪ **Valmismatkalaki (1079/94) ja asetus (1085/94)**

Valmismatkana voidaan pitää sellaista yli 24 tuntia kestävästä vaellus- tai maastohiitotuotetta, joka on etukäteen järjestetty ja johon kuuluu retken/vaelluksen ja ruokailun lisäksi kuljetus, esimerkiksi majoituspaikasta retken lähtöpisteeseen tai yöpyminen retken aikana.

▪ **Kuluttajansuojalaki (38/78)**

Kuluttajansuojalakia sovelletaan tässä yhteydessä ohjelmapalveluyrityksen ja kuluttajan väliseen sopimussuhteeseen. Kuluttajan laissa pidetään luonnollista henkilöä, joka hankkii kulutushyödykkeen ja pääasiassa muuhun tarkoitukseen kuin harjoittamaansa elinkeinotoimintaa varten. Lakia ei sovelleta yritysten välisessä sopimussuhteessa.

▪ **Asetus kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamisesta markkinoinnissa (1359/99) 11 §**

Kuluttajapalveluksia kuluttajalle tarjoavalla elinkeinonharjoittajalla on oltava maksuluettelo tai muu selvitys maksujen määräytymisperusteista. Se on asetettava paikkaan, jossa se on kuluttajan helposti havaittavissa, mahdollisuuksien mukaan myös liikehuoneiston ulkopuolelta.

Jos kaikkien maksujen tai niiden määräytymisperusteiden merkitseminen luetteloon ei ole mahdollista tarjottavien palvelusten suuren määrän tai muun vastaavan seikan vuoksi, riittää, että luetteloon merkitään tavallisimmat maksut tai niiden määräytymisperusteet. Kuluttajan saatavissa on tällöin kuitenkin oltava täydellinen luettelo maksuista tai niiden määräytymisperusteista, ja siitä on oltava ilmoitus esillä olevassa luettelossa.

Jos palveluksia tarjotaan tai suoritetaan muualla kuin liikehuoneistoissa, maksuluettelo tai muu selvitys maksujen määräytymisperusteista on esitettävä pyydettyä.

- **Ympäristönsuojelulaki (86/2000) ja asetus (169/2000)**

Ympäristönsuojelulain ja –asetuksen vaatimukset kohdistuvat pääasiassa toimintaan maastossa.

- **Luonnonsuojelulaki (1096/96)**

- **Metsälaki (1093/96)**

- **Jätelaki (1072/93)**

- **Tieliikennelaki (267/81) ja asetus (182/82)**

- **Maastoliikennelaki (1710/95) ja asetus (10/96)**

- **Tuotevastuulaki (694/90)**

Tuotevastuulain mukaan ohjelmapalveluyrittäjä on vahingonkorvausvelvollinen mikäli hänen myymänsä tuote ei ole ollut niin turvallinen kuin kohtuudella voidaan olettaa. Tuotevastuulaki koskee nimenomaan irtainta esinettä. Turvallisuutta arvioitaessa otetaan huomioon ennakoitavissa oleva käyttö, markkinointi sekä käytön opastus. Luonnollisesti vahingonkorvausvelvollisuus edellyttää myös, että asiakkaalle tai hänen omaisuudelleen on aiheutunut vahinkoa. Tuotevastuulakia ei sovelleta kun kyseessä on liikennevakuutuslain tai tapaturmavakuutuslain alainen vahinko.

- **Vahingonkorvauslaki (412/74)**

Vahingonkorvauslakia sovelletaan silloin kun on kyseessä tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheutettu vahinko eli on tapahtunut virhe tai laiminlyönti. Ohjelmapalveluyrittäjä on vastuussa myös henkilökuntansa sekä alihankkijoidensa tekemisistä. Jos esimerkiksi ohjelmapalveluyrityksen alihankkijana toimiva maastokokki on laiminlyönyt kalustonsa huollon tai henkilökohtaisen hygienian ja asiakas tämän vuoksi sairastuu, syntyy ohjelmapalveluyritykselle vahingonkorvausvastuu.

- **Työturvallisuuslaki (299/58)**

Työturvallisuuslaki asettaa ohjelmapalveluyrittäjälle velvoitteita työntekijöitään kohtaan, mutta myös velvoitteita ja oikeuksia asiakkaan työnantajalle mikäli asiakas osallistuu ohjelmapalveluun työajalla sekä oppilaitokselle mikäli opiskelija on ohjelmapalveluyrityksessä suorittamassa opintoihin kuuluvaa harjoittelua.

- **Tuoteturvallisuuslaki (914/86) ja lain muutos (539/93)**

Tämä laki koskee tavaroita sekä kuluttajapalveluita, joita elinkeinonharjoittaja valmistaa, pitää kaupan, myy tai muutoin elinkeinotoimintansa yhteydessä luovuttaa taikka tuo maahan ja jotka ovat tarkoitetut käytettäväksi tai olennaisessa määrin käytetään yksityiseen kulutukseen.

Ohjelmapalvelut ovat kuluttajapalveluita. Elinkeinonharjoittajan on noudatettava olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta, jotta kuluttajapalvelusta ei aiheudu vaaraa kuluttajan terveydelle tai omaisuudelle.

- **Pelastustoimilaki (561/99)**

Laissa veloitetaan rakennuksen omistaja, haltija tai liiketoiminnan harjoittaja varautumaan kohteessa olevien henkilöiden sekä omaisuuden suojaamiseen vaaratilanteessa sekä kykyjensä mukaisesti

pelastustoimenpiteisiin. Lisäksi laissa määrätään avotulen teosta sekä jokaisen toimintavelvollisuudesta onnettomuuden sattuessa tai uhatessa.

- **Terveydensuojelulaki (763/94) ja asetus (1280/94)**

Palvelujen tuottaminen on suunniteltava ja järjestettävä siten, että asiakkaan terveyttä ylläpidetään ja edistetään. Terveydensuojelulain ilmoituksenvaraisista toiminnoista (elintarvikehuoneisto, majoitushuoneisto, tilapäinen elintarvikkeiden valmistus ja tarjoilu) tulee tehdä ilmoitus terveydensuojeluviranomaisille.

- **Elintarvikelaki (361/95)**

Elintarvikkeita käsittelevän elinkeinonharjoittajan tulee tuntea elintarvikkeiden käsittelyyn liittyvät hygieeniset vaarat toiminnassaan ja laadittava omavalvontasuunnitelma ja toteutettava se terveyshaittoja aiheuttavien epäkohtien estämiseksi ja poistamiseksi.

- **Laki elinkeinonharjoittajien välisen sopimusehtojen sääntelystä (1062/93)**

Elinkeinonharjoittajien välisissä sopimuksissa ei saa käyttää ehtoa, joka on sopimuksissa toisena osapuolena olevien elinkeinonharjoittajien kannalta kohtuuton ottaen huomioon toisena osapuolena olevien elinkeinonharjoittajien heikommasta asemasta johtuva suojan tarve ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Liite

TURVALLISUUSASIAKIRJA

1. Turvallisuudesta vastaava henkilö

- Henkilön nimi ja tehtävien määrittely.

2. Työvuoron turvallisuusvastaava

- Aseman ja tehtävien määrittely.
- Menettely, jolla vastuu ja sen vaihtuminen vahvistetaan.

3. Toimintaohje tapaturmatilanteita varten

- Luettelo ensiapu- ja potilaankuljetusvarusteista.
- Toimintajärjestys.
- Ohjeet avun hälyttämisestä.
- Kuvaus menettelystä, jolla loukkaantunut saatetaan ensiavun piiriin.

4. Onnettomuuskirjanpito ja onnettomuuden syyn tutkinta

- Kuvaus kirjanpidon ja tutkinnan järjestämisestä.
- Suositellaan onnettomuuspaikan kuvaamista välittömästi onnettomuuden jälkeen.

VAELLUS- JA MAASTOHIIHTOTYÖRYHMÄN KOKOONPANO:

Juvonen Ossi, pj
Boxberg Matti
Haapala, Mikko
Haapamäki, Lasse
Heinäluoto, Rami
Hirvanen, Mauri
Hugg, Timo
Hämäläinen, Eero
Hämäläinen, Jyrki
Inston, John
Jannela, Mari
Karjalainen, Kimmo
Kortelainen, Arto
Kotaniemi, Kirsi
Loven, Lasse
Pääatalo, Tiina
Riikonen, Jarkko
Räty, Kimmo
Sorsa, Raija
Tenno, Tommi
Vainio, Kalevi
Lappalainen Aki, siht 30.4.01 asti
Kurronen Leena, siht 7.5.01 lähtien

MoNo –hanke
Matkailutyöt M. Boxberg
Suomen Eräoppaat ry
Etelä-Pohjanmaan liitto
Merenväki
Hiekkaharjun tila
Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinst.
Suomen Latu ry
Outward Bound Finland
Itä-Suomen Eräsafarit
Karjalan kierros
Toiminimi Retkimestari
Ylä-Karjalan Retkipalvelu
Kuluttajavirasto
Metla-Joensuun tutkimusasema
Imatran kaupunki, ympäristöterveydenh.
Outward Bound Finland
Outward Bound Finland
PK-Maaseutukeskus
Suomen Latu ry

MoNo –hanke
MoNo- hanke